S 2 బోగి

పట్టపగలే బ్రహ్మరాక్షసు లెప్పుడొస్తారో, ఎటువైపు నుంచి వచ్చి మీద పడతారోనని బితుకు బితుకు మంటున్న జానపద కథల్లోని రాచవీధుల్లా కొన్ని రోడ్లు దారిలో కన్పించాయి. పదేళ్ళ వయసులో ఒక చీకటి రాత్రి ఒంటరిగా మా ఊరి పక్క కొండదారిలో నడుస్తున్నప్పుడు కలిగిన భయం; ఆ చిన్న వయసులోనే మరేనాడో మిట్టమధ్యాహ్నం శ్మశానం పక్క బండ్ల బాటలో వెళ్తున్నప్పుడు ఒక గోరీ మీద నిశ్శబ్దంగా గుడ్లు మిటకరించిన ఒక గుడ్లగూబను చూసిన క్షణాల్లో కలిగిన వణుకు; మనుషుల అలికిడి లేనిచోట ఎవరో పడేసిపోయిన చచ్చిన గొడ్డును పీక్కుతింటున్న కాకులను, కుక్కలను అప్పుడెప్పుడో చూసినప్పుడు కలిగిన జలదరింపు; గొర్రెదాటుగా రైలుపట్టాలను దాటాలనుకొని ఆ పట్టాల కింద తెగిపడిన ఇరవయి ముప్పయి గొర్రెల మాంస ఖండాలను ఇంటర్ చదివే రోజుల్లో చూసినప్పుడు కలిగిన ఆందోళన; వారం రోజులకిందట ఒకే ఒక జీవనాధారమైన తన గేదెల కోసం గడ్డిని కోస్తున్న మా పాల మనిషి

యాదగిరిని నిలువునా పొట్టన పెట్టుకున్నారన్న వార్త తెలిసినప్పుడు కలిగిన దుఃఖం, నిర్వేదం, ఉద్వేగం మనసులో తెరలు తెరలుగా కదిలాయి. నాంపల్లి స్టేషన్‌లోని జనం మధ్య పడ్డాక ఆ తెరలు అప్పటికి మాయమయ్యాయి.

అంత మంది మధ్య తిరిగి నెలరోజులయింది. పోలికల్లేని రకరకాల ముఖాలు కనిపిస్తున్నాయి. మూడు నాలుగు రకాల యాసలూ, భాషలూ విన్పిస్తు న్నాయి. కులాలు, మతాలు ముఖం మీద రాసిలేవు. ఇక్కడో అక్కడో పట్టించి నట్టుండే దుస్తులు, టోపీలు, గడ్డాలను బట్టి మాత్రం రెండు మతాల వారున్నట్లు తెలుస్తోంది. ఎగ్జిబిషన్ మధ్య తిరిగినట్లుంది. పోయిన హుషారు, సంతోషం తిరిగి వచ్చాయి. ముందు నా బోగి, నా బెర్తు చూసుకొని, అక్కడ సూట్‌కేస్ పడేసి, రైలు కదిలేదాకా ప్లాట్‌ఫాం మీద జనంలో తిరగాలనిపించింది. మూడు గంటలే అయింది. ఇంకా ఒక అరగంటపైనే వ్యవధి ఉంది. నా S2 ను వెతు క్కున్నా. కిటికి పక్కసీటు. కింది బెర్తు. ఆ బెర్తు మీద ఆ పాటికే కూర్చొని ఉన్న దంపతులకు చెప్పి, నా సీట్లో సూట్‌కేస్ పడేసి, ప్లాట్‌ఫాం మీదికి దిగి పిచ్చిగా మళ్ళీ జనంలో పడ్డాను. జనం ఎంత గొప్ప మాట అని అనుకున్నాను. 'జనం మనం, మనం జనం, జనంలేంది మనంలేం' – ప్రయోజనకరమైన మంచి కవిత్వ పాదాలనుకున్నాను.

రైలు కదలసాగింది. నా బోగీలోకి ఎక్కాను. తలుపు దగ్గర గుంపు లేదు. సిగరెట్ కాల్చి, కాస్త తీరికగానే నా సీటు దగ్గరకు వెళ్దాం లెమ్మను కున్నాను. ఎదురు తలుపుకు తిరిగి, దారి విడిచి నిలబడి సిగరెట్ ముట్టించు కుంటున్నా. సింకుకు ఎదురుగా, అటుపక్క ఆ ఎదురు తలుపును ఆనుకొని కూర్చొని ఉన్న ఒక సాధువు కన్పించాడు.

ముదురు రంగు కాషాయపు అంగీ తొడుక్కొని, అంతకంటే తక్కువ రంగు అడ్డకట్టుతో ఉన్నాడు. బట్టలు కుళ్ళుమాసి ఉన్నాయి. పక్కనున్న చేతి సంచీ అంతకన్నా ఘోరంగా మాసింది. తెల్లటి ముఖం, వెడల్పాటి నుదురు; పొడుగాటి గడ్డం, భుజాలు తాకుతూ జడలు కట్టిన వెంట్రుకలు. నిర్వికారంగా కన్పించాడు. ఘనీభవించిన గతమో, శిలాజమో అన్పించింది.

అయోధ్య సంఘటనలు వాటి కంతటి కవే గుర్తుకొచ్చాయి. మానవ వైప రీత్యాలకు గురి అయిన హైదరాబాదు దానికదే మనసులో మెదిలింది. అక్కడ నిల్చోవాలనిపించలేదు. నా సీటు చేరుకున్నాను. సూట్‌కేస్ తెరిచి, నిన్న చదు వుతూ మధ్యలో ఆపిన ఆఫ్రికన్ నవలను తీసి, బెర్తుకింద సూట్‌కేస్ పెట్టాను. బుక్‌మార్క్ ఉన్నచోట నవలను తెరిచాను. పెంపకం, కుటుంబ సంబంధాలు, తరతరాల జాతి రక్తంలో గడ్డకట్టిన మత విశ్వాసాలు, అలవాట్లు మనుషులమీద

ఎంత దారుణమైన ప్రభావాలను చూపుతాయో తెలిపే సన్నివేశాలు నవలలో వరుసగా ఎదురవుతున్నాయి. పేజీలు త్వరగా ముందుకు కదలడంలేదు. నా మనసులో మళ్ళీ అలజడి మొదలైంది. ముప్పయి పేజీలు కష్టంమీద చదవ గలిగాను. రైలు నల్గొండ స్టేషన్ దాటింది. పుస్తకాన్ని పక్కనబెట్టి, కిటికీలోంచి బైటికి చూడడం మొదలుపెట్టాను. అశాంతిని వదిలించుకోడానికి ప్రకృతి దృశ్యా లకు మించిన మందులు లేవేమో అనిపించింది.

ఎదురుగా, కిటికీలోంచీ, పడమటి ఆకాశం జేగురు రంగుతో, పసుపులో సున్నం కొంచెం కొంచెం కలుపుతూపోతే వచ్చే వన్నెల విన్యాసాల్తో, ఆపైన నీలంతో, మధ్య మధ్య నల్లదనంతో, బూడిదరంగు మబ్బుల్తో కన్పిస్తోంది. ఎర్ర మట్టి మూకుడు లాంటి సూర్యుడు కుంకి పోతున్నాడు. బీళ్ళలోనూ, పొలాల గట్ల మీదా తుమ్మ, తాటి, వేప ఇంకేవో చెట్లు కన్పిస్తూ కనుమరుగవుతున్నాయి. జొన్న, ఆముదం, వరి పైర్ల దృశ్యాలు ఒకదాని వెంట ఒకటి వరుసగా వెనుక బడి పోతున్నాయి. పచ్చిక ఎక్కడుంటే అక్కడ తెల్లటి, నల్లటి, పుల్లటి ఆవులూ, ఆవుదూడలూ, పొట్టి పొడుగాటి కొమ్ముల గేదెలూ, వాటి పడ్డలూ; పుల్ల రంగు గొడ్లూ; నల్లటి తెల్లటి బట్టరంగుల మేకలూ సహజీవనం చేస్తూ మేస్తున్నాయి. అవీ దాటి పోతూనే ఉన్నాయి. వాటిని చూస్తూంటే, ప్రకృతి తన సౌందర్యాన్నీ, సంపదనూ అమ్మలాగా అందరికీ పంచి పెడుతున్నట్లనిపించింది. ఆకాశంలోకి చూసినప్పుడు, ఆ సంధ్యా బీభత్సం మాత్రమే పచ్చదనం మీద దాడి చేసున్న దేమో అనిపించింది. ఆ బీభత్సం వెనుక కోసిన పసిగొంతుల్లోంచీ, చేసిన గాయాల్లోంచీ, తెగిపడిన శరీరాల్లోంచీ నేలకు చిమ్మిన నెత్తురు అంతే ఎర్రెర్రగా, మట్టి కలిసి చల్లబడినప్పుడు అంతే నల నల్లగా ఉన్నట్లు తోచి, భయం కలుగు తోంది. శ్రీశ్రీ సంధ్యా బీభత్సదృశ్యం, జంటనగరాల్లో జరిగిన బీభత్సానికి ఏ మూలకూ సాటిరాదు. ఎందుకు రాదో? తలబద్దలవుతోంది. మిర్యాలగూడ దాటింది. చీకటి పడింది. చీకటిని చూస్తున్నా.

"మీరెంత వరకు వెళ్తున్నారు!" అనే యింగ్లీషు పలకరింపుతో రైలుబోగీ సమాజంలో పడ్డాను.

"మద్రాసు," అని, నన్ను పలకరించిన నా పక్క ప్రయాణీకున్ని గమ నించాను. తెల్లగా, పొట్టిగా, పీలగా, పొడుగుముక్కుతో, ఎగదువ్విన, నెరసిన పలచటి క్రాపులో ఉన్నాడాయన. ఆయన పక్క ఉన్నామె వాళ్ళావిడే అయి ఉంటుందనుకున్నాను. తెల్లటి తెలుపు. వెడల్పాటి ముఖంమీద పావలా అంత బొట్టు. తిన్నని నడిపాపిట. మెడలో ముత్యాలదండ, తాళిగొలుసు. చేతికి రెండేసి బంగారు గాజులు. ఎర్ర చుక్కల పట్టుచీరతో ఉన్నారామె. పళ్ళుకొంచెం ఎత్తు

న్నట్లుంది. భర్తకంటే కొంచెం ఎత్తుగా, స్థూలంగా ఉంది. చూస్తూనే తమిళ ముఖమనిపిస్తోంది. పక్కన సీటుమీద తమిళ పత్రిక కన్పించింది. 'విజ్డం' పత్రిక పట్టుకొంది. యెదుటి బెర్తుమీద యువదంపతులు చంటి పిల్లాడితో తంటాలు పడుతున్నారు. చివరి సీట్లో ఉన్న మధ్య వయసాయన అప్పుడే పై బెర్తు ఎక్కుతుండడం చూశాను.

నాపక్క ప్రయాణీకుడు-నన్ను బోగీ సమాజంలోకి లాగినాయన - తనను పరిచయం చేసుకున్నారు. చివరలో "మేమూ మద్రాసుకే" అన్నారు. అంత యథాలాపంగా పలకరించి, తనను పరిచయం చేసుకున్న రామస్వామి అయ్యంగార్‌తో ఏ రకంగా మాటల్లో దిగాలో తెలియలేదు. రామస్వామి చెప్పిన వివరాల ప్రకారం ఆయన పోస్టల్ అండ్ టెలిగ్రాఫ్ డిపార్ట్‌మెంట్‌లో ఆడిటర్‌గా పనిచేసి, అయిదేళ్ళ కిందట రిటయిరయ్యారు. హైదరాబాదులో నలభై ఏళ్ళుగా ఉంటున్నారు. మల్కాజిగిరిలో సొంత ఇల్లుంది. పెద్ద కొడుకు బొంబాయిలో ఉంటున్నాడు. చిన్న కొడుకు కూతురు మద్రాసులో ఉంటున్నారు. అందరికి పెళ్ళిళ్ళయ్యాయి. పెద్ద ఉద్యోగాల్లో ఉన్నారు. నిష్పూచీ జీవితం.

మాట్లాడే తోడుకోసం తపించే రిటైరయిన వాళ్ళ కలుపుగోలుతనం రామస్వామిలో కన్పించింది. కొందరి కది చాదస్తంగా కన్పించవచ్చు. నాకు మాత్రం అటువంటి వాళ్ళతో మాట్టాడడంపట్ల వైముఖ్యం లేదు. నాకంటే నలభైఏళ్ళ పెద్ద వాడని వింటే, ఆ అనుభవాలు వృధా పోవని అభిప్రాయం. పైగా మనసులోని ఈ నెలరోజుల ముసురు తొలగిపోవడానికి, ఆయనతో కబుర్లకు దిగితేనే మంచిదేమో అని మనసు పీకింది. ఏ విషయాలు చర్చిస్తే బాగుంటుందోనని ఆలోచనలో పడ్డాను. నేనంత మాటకారిని కాను. అదే చిక్కు, కొంచెం ఆవేశం కూడా ఎక్కువే. అదొక తంటా.

రామస్వామి ఇంగ్లీషులో మళ్ళీ అందుకున్నారు:

"మా కోడలు ప్రసవించింది. మగబిడ్డ. చూడటానికి వెళ్తున్నాం ఇద్దరమూ, మూడు వారాలుగా వెళ్ళలేకపోయాం."

"వై? యు షుడ్‌హావ్ గాన్" అన్నాను అప్రయత్నంగా, హైదరాబాదు మద్రాసు ఎక్స్‌ప్రెస్ కర్ఫ్యూ రోజుల్లో కూడా నడిచిన విషయం గుర్తుకొచ్చి, నా మాటల్లో మర్యాద లోపించినట్లు తర్వాత అనిపించింది.

మూడు వారాల కిందటే ఎందుకు వెళ్ళలేకపోయారో రామస్వామి చెప్పలేదు. నా ఇంగ్లీషు వాక్యంలోని షుడ్ మీద ఉపన్యాస మిచ్చారు. సందర్భాన్నిబట్టి షుడ్‌ను తప్పుల్లేకుండా ఉపయోగించగలిగిన, అతికొద్ది మందిలో తానొక్కరని చెప్పారు. ఇంగ్లీషుదొరలు సైతం మెచ్చుకున్నారన్నారు. తాను మద్రాసు

వివేకానంద కాలేజీ స్టూడెంటునని సగర్వంగా చెప్పారు. తమ తరంలోని ఇంగ్లీషు భాషా పాండిత్యం ఇప్పటివాళ్ళకు లేదన్నారు. సెలవుచీటీ తప్పుల్లేకుండా రాయలేరన్నారు. భాషా స్వచ్ఛత నశించిపోతోందని బాధపడ్డారు. దీనికి కారణం కల్చర్‌లో వచ్చిన క్షీణతే అని అన్నారు. కల్చర్‌కూ కల్టివేషన్‌కూ సంబంధ ముందన్నారు. ఒకే రూట్ నుంచి ఆ పదాలు వచ్చాయని చెప్పారు.

ఇదేదో నాకు కొంత తెలిసిన విషయమే ననిపించింది.

"ఏ రకంగా, వాటి మధ్య సంబంధం ఉందంటారు?" అని అడిగాను.

ప్రశ్న వింటూనే మాటమార్చి నా ముఖంలోకి చూస్తూ "మీ పేరు చెప్ప లేదు" అన్నారు.

ముఖంలోకి రామస్వామి అట్లా చూస్తోంటే తడబడి "చంద్ర" అన్నాను. ఇంటిపేరు అడగలేదు, బతికిపోయాను.

"మీ స్వస్థలం హైదరాబాదేనా?"

"కాదు. కర్నూలుజిల్లా కోయిలకుంట్ల దగ్గర."

నా జవాబు వింటూనే, రామస్వామి ధారాళంగా తెలుగులో మాట్లాడడం మొదలుపెట్టారు:

"నేను ఆంధ్రలో అన్ని జిల్లాలూ చూశాను. మాది తంజావూరుజిల్లా, కావేరి గట్టున ఉండే తిరువాయూరు. నాదబ్రహ్మ త్యాగరాజ స్వామి జన్మస్థలం. ఒక మారు ఇన్స్‌పెక్షనప్పుడు కోయిల కుంట్లలో రెండు రోజులున్నాను. ఆళ్లగడ్డకు వెళ్ళినప్పుడు అహోబిళం చూశాను. కర్నూలు, కడప, అనంతపురం జిల్లాలోనీళ్ళు తక్కువ. జొన్న రొట్టెలు, కారం తింటారు. అందుకే అక్కడి మనుషులకు ఎక్కువ కోపం. పట్టుదలలు ఎక్కువ. కానీ మంచివాళ్ళు. కావేరి పక్కనో, గోదావరి, కృష్ణానదుల పక్కనో చూడండి. ఆ కల్చర్ వేరు. నీళ్ళు ఎంత తీసు కుంటే అంత తెలివి తేటలబ్బుతాయి..."

భార్యనడిగి నీళ్ళసీసా అందుకొని రామస్వామి నీళ్ళు తాగటంలో నిమగ్న లయ్యారు. బలవంతంగా వచ్చే నవ్వును ఆపుకున్నాను. ఆయన తర్కం పూర్తిగా అర్థం కాకపోయినా, కొంటెతనం కొద్దీ ఒక ప్రశ్న అడిగాను:

"అయితే సముద్రం పక్కన ఉన్నవాళ్ళు మరింత తెలివిగలవాళ్ళు అవు తారు కదా, మీ వాదం ప్రకారం?"

"సముద్రపు నీళ్ళను తాగం. వ్యవసాయానికి వాడుకోం. కానీ సముద్రం వ్యాపారానికి తోడ్పడుతుంది. ఆ రకంగా కల్చర్‌ను పెంచుతుంది. మీరు మద్రాసు సంగతే తీసుకోండి. ఇప్పటికీ మన క్లాసికల్ మ్యూజిక్, మన ట్రెడిషనల్ ఆర్ట్స్

అక్కడే టిపించి ఉన్నాయి. అక్కడి టెంపుల్ కల్చర్ కూడా చాలా గొప్పది. కపాలీశ్వర ఆలయం ఆ కల్చర్‌కు ఒక సింబల్."

"క్షమించండి మద్రాసులోని టెంపుల్ కల్చర్ విషయంలో నా అనుభవం వేరు. పోయినసారి మద్రాసు వెళ్ళినప్పుడు మైలాపూర్‌లోని రామకృష్ణ మఠానికి దగ్గరగా బృందావన్ హోటల్లో దిగాను. ఎదురుగా దేవాలయం. దేవాలయం ముందు ఎండిపోయిన పుష్కరిణి కన్పించింది. తెల్లవారు జామున భక్తబృందం రోడ్డుమీద పాటలు పాడుకుంటూ పోతుంటే, విని చూశాను. ఆ సమయంలో ఎండిపోయిన పుష్కరిణిలో ఒకరిద్దరు దొడ్డికి కూర్చుంటున్న దృశ్యం కళ్ళబడింది. చుట్టూ మురికి, కొట్లు, వ్యాపారం..."

-అంతటితో నేను ఆగటం మేలైంది అనిపించింది. ఆగి ఆయన ముఖం లోకి చూశాను.

రామస్వామి చాలా నొచ్చుకుంటూ అన్నారు:

"మీరన్నది నిజమే, మా అమ్మాయి ఇల్లు మైలాపూర్లోనే. ఒకప్పుడు అక్కడికి వెళితే గొప్ప శాంతి లభించేది. ఇప్పుడంతా మారిపోయింది. డి. ఎం. కె. పుట్టడంతోనే తమిళనాడు కల్చర్ ధ్వంసమైంది. వాళ్ళు బ్రాహ్మణద్వేషం రెచ్చగొట్టారు..."

"వాళ్ళేమీ బౌద్ధులో జైనులో కాదుకదా. అందరూ హిందువులే కదండి?" అన్నారు.

రామస్వామి నన్ను అనుమానంగా చూస్తూ అన్నారు:

"ఏం లాభం ? భగవద్గీత అర్థం కానివాళ్ళు. జాతివేరు. కర్మ వేరు. కర్మనుబట్టి ఎవరైనా బ్రాహ్మణులు కావచ్చు. అయినప్పుడు బ్రాహ్మణ వ్యతిరేకత ఎందుకు ? బుద్ధుడు బ్రాహ్మణుడు కాదా ? తీర్థంకరుడు బ్రాహ్మణుడు కాదా ? ఆళ్వారులూ, నయనార్లూ కారా ?"

రామస్వామి నిరావేశంగా ఈ మాటలంటున్నప్పుడు, ఖురాన్ గుండెల కదుముకొని వెళుతున్న ఒక ముస్లిం యువకుడటు వెళ్ళాడు. లేత నీలంరంగు చొక్కా లుంగీల్లో ఉండి, టోపీలు ధరించిన అయిదారుగురు ఆ యువకుడి వెంట నడవటం రామస్వామీ, నేనూ చూశాము. ట్రెయిన్లోనే సాయంకాలం నమాజులూ, ఖురాన్ పఠనమూ నేను నాలుగైదుసార్లు ఇంతకుముందే చూసి ఉన్నా. వాళ్ళటు వెళ్ళగానే రామస్వామి అందుకున్నారు:

"మా డిపార్ట్‌మెంట్‌లో ఒక ముస్లిం సామర్థ్యాన్ని చూసి, పది ప్రమోషన్లకు రికమెండ్ చేశాను..."

కొంత ఆగి రహస్యం చెపుతున్నట్లు గొంతు తగ్గించి అన్నారు :

"అయోధ్య మీద ఇంతగలాటా ఎందుకో నా కర్థంకాదు. హైదరాబాదులో అన్ని హోరాలెందుకు జరగాలి అనిపిస్తుంది. ఆ మసీదును పక్కన కట్టుకో టానికి ఒప్పుకొని ఉంటే ఇన్నిన్ని పంతాలు, ఘర్షణలు ఉండకపోను."

ఆయన మనస్తత్వమూ, తర్కపద్ధతీ కొంత అర్థమయ్యాయి. ఆయన లేపిన చర్చలోకి దిగటమా, మానటమా; దిగితే ఆయనను నేను నా వాదంతోనో, ఆవేశంతోనో గాయపరుస్తానేమో, దిగకుండా ఉండడమే మేలేమో, వాద ప్రతి వాదాలవల్లనే మనుషులు సులభంగా మారరేమో అనే సందేహాల్లో పడ్డాను. రామస్వామి మాటల వెనుక కన్పించే సంప్రదాయాన్ని గురించి మనసులో వితర్కించుకుంటూ మౌనం వహించాను.

రామస్వామి తన ధోరణి విడవలేదు :

"ఉదాహరణ ఒకటి చెప్తాను, పరిశీలించండి. నేను 'గీత' మీద ఉపన్యాసా లిస్తుంటాను, ఇంగ్లీషులో, తమిళంలో, తెలుగులో. 'గీత' మన వేదాంతానికి చివరిమెట్టు అని నా అభిప్రాయం. బొంబాయిలో మా పెద్ద వాడున్నాడని చెప్పానే, వాడు పుట్టపర్తి సాయిబాబాను తప్ప మరి దేన్నీ నమ్మడు. సంవత్సరాని కొక్కసారైనా పుట్టపర్తికి వెళ్ళి వారం రోజులుండి వస్తూ ఉంటాడు. నాకు మిర కల్స్ మీద నమ్మకం లేదు. మిరకల్స్‌కు మన వేదాంతంలో చోటులేదు. అయినా వాడిష్టం వాడిది. నా అభిప్రాయాలు నావి. వాడు నా అభిప్రాయాల్ని చాలా గౌరవిస్తాడు."

"ఏమైనా అతను మీ కొడుకు కదండీ." అన్నాను.

నా మాటల అంతరార్థం రామస్వామికి బోధపడిందో లేదో తెలియదు.

"ఎవరైనా ఒకటే. ఏ మతం వాళ్ళయినా ఒక్కటే. ముస్లిములు కూడా ఇచ్చి పుచ్చుకోవాలి," అంటూ రామస్వామి ఇంకేదో చెప్పబోయారు. నడికూడి జంక్షన్లో రైలు ఆగటంతో మా చర్చలకు తాత్కాలికంగా తెరపడింది.

రామస్వామి భార్య ఆయన ఖాళీ చేసిన నీళ్ళ సీసాను మౌనంగా అందిం చింది. ఆయన వెంట నేనూ బోగీ దిగుతూ, వెనక తలుపు దగ్గర సాధు వున్నాడో లేడోనని చూశాను. లేడు.

ప్లాట్‌ఫాం మీద ఉన్న ఒకే దిమ్మకమర్చిన నాలుగు కుళాయిల్లో ఒకదాని దగ్గర సాధువు నీళ్ళు తాగుతూ కన్పించాడు. నిలబడిన తీరును చూసి 'పాపం కుంటివాడు' అనుకున్నాను. సాధువుకు ఎదురు కుళాయి దగ్గర ఒక ముస్లిం క్యాన్‌లో నీళ్ళు పట్టుకున్నాడు. మరొకవైపు రామస్వామి నీళ్ళు పట్టుకుంటూంటే ఎదురు కుళాయిలో నీళ్ళు తాగి పక్కన నిలబడి సిగరెట్ ముట్టించుకున్నాను.

ఒకే దిమ్మకున్న ఆ నాలుగు కుళాయిలూ నాలుగు మతాలైతే అనే కార్టూన్ ఆలోచన వచ్చి నవ్వుకున్నాను.

అటు ఇటు చూస్తోంటే, మరో వెనుక బోగీ దగ్గర పదిమంది మధ్య పూలమాలలు వేసిన సిల్కు కాషాయంలోని గురువెవరో కన్పించాడు, ఆ మసక వెలుగుల్లో. పేద సాధువు ఆ గుంపులో ఉన్నాడేమోనని వెతికాను. కన్పించలేదు. రామస్వామి ఆ గురుభక్త దృశ్యాన్ని చూసినట్లుంది. నిశ్శబ్దంగా తోనే గబగబా వెళ్ళి దూరం నుంచే చెప్పులు విడిచి నమస్కరించి, బోగీలోకి వెళ్ళారు.

నేను బోగీలోకి ఎక్కి, తన మామూలు స్థలంలో పేద సాధువున్నాడేమో నని చూశాను. లేడు. అక్కడే తలుపు దగ్గరున్న ఇద్దరు ముస్లిములు వెనుక బోగీ ముందరి దృశ్యాన్ని చూసినట్లుంది, ఇద్దరిలో ఒకరు విన్పించీ విన్పించనట్లు ఉర్దూలో అన్నాడు: "ఎవరో పెద్ద సాధువు" అని. రెండో అతను "వాళ్ళ మత నాయకుడు" అని గొణిగి, అక్కడే ఉన్న నా వైపు చూసి బోగీ లోపలికి వెళ్ళి పోయాడు. అతని జంకు చూసి సిగ్గుపడ్డాను.

సీటు వద్దకు వెళ్ళేవేళకు, ఆపాటికే రామస్వామి దంపతులు టిఫిన్ కారి యరు విప్పి భోజనాలు కానిస్తున్నారు. ఎదురు సీట్లోని ఆవిడ పసిపిల్లవాడికి పాలు పడుతోంది. భర్త సాయం చేయటంలో ఇబ్బందులు పడుతున్నాడు.

రామస్వామి అడిగారు: "మీరు భోజనం తెచ్చుకున్నారా ?" అని.

"డిన్నరు ఆర్డర్ చేశాను. గుంటూరులో వస్తుంది," అన్నాను.

చర్చల మీద ఉన్నంత శ్రద్ధను భోజనం మీద కూడా గమనించి, 'రామ స్వామికి జీవితంలో ప్రతిదాని మీదా శ్రద్ధ ఉంది' అనుకున్నాను.

రామస్వామి చేతులు తుడుచుకుంటూ నా వైపు తిరిగి అన్నారు:

"మా అమ్మగారైతే ఇప్పటికీ ట్రైన్‌లో పచ్చి మంచినీళ్ళు ముట్టరు."

"పాత తరం కదండీ," అన్నాను.

"తిరువాయూర్‌లోనే ఉంటుంది. త్యాగరాజస్వామి భక్తురాలు. నాకైతే భక్తి జ్ఞాన కర్మ మార్గాల్లో కర్మ మార్గం మీదనే దృష్టి."

"ఉద్యోగులు కావడం వల్లనేమో?" అన్నాను.

"ప్రతి జీవి ఏదో రకంగా ఉద్యోగే కదా ?" అని రామస్వామి ఎదురు ప్రశ్న వేశారు.

ఆ వేదాంత పద్ధతి నాకు అందినా, "లక్షల మంది దేశం నిండా నిరు ద్యోగులున్నారు కదా ?" అన్నాను, కొంచెం కవ్వింపుగానే.

దాన్ని ఆయన పట్టించుకోక పోవటం మేలైంది. అప్పుడు ముగ్గులోకి దిగాలనిపించింది. ఆయనతో అన్నాను:

"నడికూడి స్టేషన్‌లో జనం పూలదండలు వేసిన సాధువుకు మీరు దూరం నుండి నమస్కరించారు. మీ పక్క కుళాయిలో నీళ్ళు తాగిన పేద సాధువును మీరు గుర్తించినట్లులేదు. మన బోగీలోని ముస్లిములను కూడా గమనించాను. వాళ్ళు ముల్లాలకిచ్చే గౌరవం పేదఫకీర్ల కిస్తారనుకోను. మన విలువల్లో, నమ్మకాల్లో ఈ తారతమ్య మెందుకుందోనని అప్పటినుంచీ ఆలోచిస్తూనే ఉన్నా..."

ఊహించని ఈ చర్చా పద్ధతికి రామస్వామి తబ్బిబ్బు పడినట్లు తోచింది. ఆయన కాసేపు మాట్లాడకుండా ఆలోచనలో పడ్డారు. తర్వాత నెమ్మదిగా అన్నారు:

"మీరు ప్రస్తావించిన స్వామిజీ ఒక పీఠాధిపతి అని నాకు గుర్తు. ఎక్కడో చూశాను. నమస్కరించాలనిపించింది."

రామస్వామి భక్తిజ్ఞాన కర్మ మార్గాల రాజీ నచ్చక అన్నాను:"

"మన బోగీలోని ఒక ముస్లిం 'వాళ్ళ మతనాయకుడు' అని ఆయన గురించి అనటం నేను విన్నాను. ఎవరైతేనేం ? ఆయన్ని చూశాను. ఆయన్ని గురించి విన్నాను. మతంలో రాజకీయాలు కలిపే గురువు. కులమత విశ్వాసాలు రాజకీయాల్లోకి చొరబడడం చూస్తే నాకు బాధ. దాన్ని నివారించలేని చేతగానితనం గుర్తుకొస్తే కోపం. అన్ని కులాల్నీ, మతాల్నీ కట్టగట్టి తగలబెడితే మీరనే 'కల్చర్' ముందుకు పోదా అనిపిస్తుంది. మీకు చెప్పగలిగినంత వయసుకాదు నాది. జ్ఞానం కూడా కాదు. వ్యక్తులుగా మనకు 'కల్చర్' ఉందనుకుంటాం. మనం అలవరచుకునే గుంపు మనస్తత్వంలో ఆ సంస్కారం పోతుంది. మన వ్యక్తిత్వాల్లోనే ఈ నిలువు చీలిక ఉందనుకుంటాను.'

రామస్వామి నా వైపు వింతగా చూశారు. రెండు మూడు నిమిషాల తర్వాత అన్నారు:

"ముస్లిములే దీనికి కారణమేమో ?"

"వాళ్ళందరినీ ఒక మతస్థులుగా కట్టగట్టి ఆ మాట అనగలుగుతున్నారు. హిందువులు బౌద్ధుల్నీ, జైనుల్నీ, కింది కులాలవాళ్ళనీ చెండాడుతున్నట్లే, షియాలను సున్నీలు, సున్నీలను షియాలు చెండాడుతున్నారు. వాటి పరిణామాలనే ఇప్పుడు చూస్తున్నాం. చిన్న గుంపులు, పెద్దగుంపులు, మతాలు – అంతే భేదం. స్వార్థాన్ని బట్టి రంగు లుంటాయి. ఆ స్వార్థం డబ్బుదైనా కావచ్చు." అధికారానిదైనా కావచ్చు. రెంటిదీ కావచ్చు."

నా వాదాన్ని రుచి చూశాక, రామస్వామి ఆ తర్వాత నాతో మాట్లాడితే ఒట్టు. గుంటూరు దాటాక వాళ్ళ బెర్తుల ఇబ్బందిని గమనించాను. రామస్వామి భార్య పాపం పెద్దావిడ, ఆవిడ మధ్య బెర్తు కెక్కలేదని గుర్తించాను. ఆమెను

కింది బెర్త్ తీసుకోమన్నాను. పై బెర్త్ మీదికి నేను వెళ్తానని చెప్పాను. ఆమె అయితే కృతజ్ఞతలు చెప్పారు కానీ, రామస్వామి మాత్రం నాతో మాట్లాడలేదు.

ఆ రాత్రి నాకు సరిగ్గా నిద్రపట్టలేదు. బోగీలో మనుషులు, చర్చ నన్ను వదల్లేదు. నాలుగైదు పర్యాయాలు బెర్త్ దిగి, మూసిన తలుపులదగ్గరకు వెళ్ళి ఖాళీగా ఉన్న కండక్టరు సీటులో కూర్చొని, అశాంతిని దూరం చేసుకుంటున్నాననే భ్రమలో సిగరెట్లు కాల్చుకున్నాను. బోగీలో అన్నిటికీ అతీతంగా ఎవరి నిద్రలో వారు. ఎవరి కలల్లో వారు. మనల్ని తప్ప, మరిదేన్నీ పట్టించుకోకపోవటంలో ఎంత సుఖముందో ఆ రాత్రి తెలిసింది.

తెల్లవారింది. చీకట్లు విచ్చుకుంటున్నాయి. ఉదయం ఒళ్ళు విరుచుకుంటోంది. రైలు మద్రాస్ సెంట్రల్ చేరింది. జనసందోహంలో కలిసి తన గమ్యం కోసం తాను పోతున్న రామస్వామిని చేరుకొని "సార్! ఒక్క నిముషం" అన్నాను.

ఆయన అయోమయంగా నావైపు చూశారు. నేను గబగబా అన్నాను:

"నా మాటలు బాధించి ఉంటే క్షమించండి. మీరు నా కంటే పెద్దవారు. మీ రన్నది నిజం. ఇచ్చిపుచ్చుకోవాలి. మతం ఒక నమ్మకం మాత్రమే కదండీ. దాని కీ రోజుల్లో ప్రాణాలు తీయటమేకాని, ఇవ్వటం తెలియదు, పాపం !"

ఆయన నీరసమైన నవ్వు నవ్వి, ముందు నడుస్తున్న భార్యను చేరుకోడానికి అడుగులు వేశారు. వదలకుండా పట్టుకుని మనసులో ఉన్నది చెప్పాను :

"మరొకందుకు కూడా మీరు నన్ను మన్నించాలి. నా అసలు పేరు మీతో నేను చెప్పలేదు. నా పేరు చాంద్‌బాషా. తెలుగు లెక్చరర్ని కాబట్టి నన్నందరూ 'చంద్ర' అని పిలుస్తారు."

రామస్వామి పెదవి విప్పలేదు. కాస్త దూరంగా నిలబడి మమ్మల్ని చూస్తున్న తన భార్యదగ్గరకు రామస్వామి చేరుకున్నారు.

"కిల్పాకు పయ్యా" అని తమిళంలో రామస్వామి తన భార్యతో నన్ను గురించి అనటం మాత్రం నాకు విన్పించింది. ●

○ 5 ఏప్రిల్ 1991, ఉదయం వారపత్రిక.